

scriptum est 1 Cor. 6: *Inhabitabo in ipsis et transibunt; seipsos munio crucifixerunt, ut ad Christum dexteram starent; lumbos suos in veritate succinxerunt, atque in promtu semper lanceas habuerunt, immortales sponsi adventum expectantes. Nam eorum mentis oculis praesenti essent, horrendum illum diem semper prospicebant; atque tam futurorum honorum, tum futuri supplicii contemplationem in facie corpore delixam creabant, ut ab ipsa nunquam divellerentur; atque hic laborare studebant, ut sempiterna gloria compotes essent; perturbationum expertes, non secus atque angeli fuerunt; nunc cum illis quorum vitam imitari sunt, choreas agunt. Beati illi ac ter beati, quoniam lris mensis oculis praesentium rerum vanitatem, atque humanae prosperitatis incertitudinem et inconstantiam perspexerunt, atque rejecta sempiterna bona sibi ipsis contulerunt, ac vitam eam, quae nunquam occidit nec morte interruptur, arripuerunt.*

Igitur vera sapientia non est aliud quam vera sanctitas, sancta felicitas, felix aeternitas. Quocirca cursum vocatos animos terrena desideria non deprimant, ad aeterna praecedens peritura non occupent, vitam veritatis ingressos fallaces illecebrae non retardent, etc., ait S. Leo serm. 2 de Ascensione.

S. Antonius apud S. Athanasium: *Si centum annos laborantes in Dei opere vixerimus, non pari tempore regnaturi sumus in futuro, sed pro amnis praefectis omnium nobis seculorum regna tribuentur. Quidquid hic vides, brevis est. Aeternum cogita: semel cogitatum, dictum, factum, aeternum est.*

S. Gregor. lib. 6, epist. 26 ad Andream: *Si bona quaerimus, illa diligamus quae sine fine habebimus.*

Si autem mala pertimescimus, illa timeamus quae a crebris sine fine tolerantur.
S. Gregor. Nazianz. epist. 57 ad Eudoxium: *Ad Deum contendere, progredere, animo volita, vitam aeternam arripe. Nunguid spes tua siste, quousque ad illud summum expectandum et beatum bonum perveneris.*

S. August. serm. 39 de Tempore: *Tota series Scripturarum nos a terrenis ad caelestia erigi adhortatur, ubi vera et sempiterna est beatitudo.*
S. Bruno fundator Cartusiae in carmine de Vanitate mundi:

*Sic vivunt homines tanquam mors illa sequatur,
Et velut infernus fabula vana foret.*

Aeternitati comparata brevis est omnium temporum longitudo. In conspectu enim tuo mille anni quasi dies una reputantur. S. Hieron. epist. 139 ad Cyprianum: *Lux perpetua lucet sanctis tuis, Domine, et aeternitas temporum. Halleluia. 4 Esdrae 2, et Othe. Eccles.*

VIVE AETERNITATI.

O AETERNITAS, quam longa es! quam interminata! quam raro versaris in mentibus hominum!

O AETERNITAS, quam piis beata; quam impiis miserata es! O vita semper eademque seculorum omnium AETERNITAS!

Tertull. Exhortat ad Martyres, cap. 5: *Bonum certamen subituri estis, in quo agonizatis Deus virtus est; vixistis Spiritus sanctus; corona aeternitatis, heavum, angelica substantia polita in caelis, gloria in secula seculorum. Amen.* (Corn. à Lap.)

DE AUCTORE LIBRI SAPIENTIAE

Dissertatio.

AUCTORE P. HOUBIGANT.

Liber Sapientiae, vel fragmentum est operis majoris, vel, si olim fuit volumen tantum ac separatim, deest ejus initium, in quo erat titulus; quomodo in Proverbis pro titulo habetur: *Proverbia Salomonis, filii David*. . .; in Ecclesiaste: *Verba Ecclesiastae, filii David*. Pro certo habendum est, non omnium fuisse olim auctoris nomen, quoniam et in priori parte auctor quaedam vaticinatur de Justo interficiendo, de quo orbe cum impiis pugnatur, et neminem habemus in sacris Libris incogniti nominis prophetam, ut liquet ex initiis duodecim prophetarum, quae suo cuiusque prophetae nomine inscribuntur. Itaque aut nomen suum posuerat ipse auctor, aut post ipsum, veteres Judaei, ut ex nomine ipso auctoris auctoritatem prophetam, quam vitibus obduerant, defunctus retinerent.

Nec tamen putandum est librum Sapientiae totum esse unius ejusdemque auctoris; sed potius partem priorem, in qua constant et vaticinationes et sententiae Salomonis Proverbis ferè similes, esse ipsius Salomonis; partem posteriorem alterius scriptoris; fortè

ejus qui priorem Graecè converterat, quique addiderit de suo partem posteriorem.

Sic autem probatur partem priorem esse Salomonis. Loquitur Salomon cap. 7, ubi legitur vers. 1: *Ego quoque mortuus homo sum, et vers. 5, ubi: Non est enim rex qui aliud habuerit nascenti primordium, et vers. 17, 18, 19, 20 et 21, ubi scriptor operis narrat se, Deo dante, cognovisse principum, et finem, et medium temporum. . . naturas animalium. . . stirpium varietates. . .* Haec enim omnia, ut unam continuantur quo seriem habent, ita conveniunt in unum Salomonem, quem narrat liber tertius Regum disputasse supra lignis ad cedro, quae est in Libano, usque ad hyssopum. Idem etiam loquitur cap. 8, vers. 11 et 12, cum dicit: *Ego videbor acutus in iudiciis. . . tacentem me expectabunt. . .*; et vers. 14: *Gubernabo populos, et toto cap. 9, ubi postulans à Deo Sapientiam, sic ait vers. 7: Tu me elegisti populi tui regem; et vers. 8: Tu mandasti ut templum edificaretur; et vers. 12: Et iudicabo ovipulum meum, et solio patris*

mei dignus ero. Idem dicendum de cap. 6; nam septimum, quod sic incipit: *Ego quoque mortuus homo sum*, habet in illo quoque continuationem cum iis quae dicuntur cap. 6. Jam cap. 6, quod tale initium habet: *Quare audite, reges, continet similiter, in illo quare; id quod dictum est cap. 5; quod ipsum cap. 5, cum sic exorditur: *Tuisti ubi iustus. . .*, continuat etiam, in illo tuam, ea quae antea dicta sunt; atque adeo ejusdem est auctoris atque cap. 4. Idem statuendum de cap. 4, in quo dicitur de immortalitate sterilitatis cum virtute conjuncta. Nam haec est antithesis eorum quae in fine cap. 3 exposita sunt de iis qui filios impios haberint, et longam vitam duxerint. Cap. autem 5, quod sic incipit: *Sed iustorum animo in manu Dei sunt*, oppositionem habet, in illo sed, cum iis quae antecedunt cap. 2, de impiis, qui non sperant ullum fore virtutis premium. Denique cap. 2, quod sic incipit: *Dixerunt enim apud se, non rectè cogitantes, continuat, in particulâ enim, ea quae cap. 1 dicta sunt. Itaque necesse est, si loquitur Salomon cap. 7, 8 et 9, eundem loqui capitulis superioribus; atque adeo haec capita novem esse ipsius Salomonis. Nobis quidem haec inducto tam evidens est, ut non jam culpandi videantur neque Graeci veteres, qui hunc librum inscripserint: *Sapientia Salomonis*, neque antiqui Ecclesiae Patres, qui hoc opus Salomonis attribuerint, quamvis criticam censuram non adhibuerint, ut partem posteriorem viderent alterius esse quam Salomonis.**

Verum nostra inductio fiet adhuc evidenter, confutandis iis qui hoc opus à Salomone totum adjudicant; ex quorum numero est Edmundus Calmet (1), qui quoniam in sua Dissertatione in hujus libri auctorem collegit rationes quae in eam rem proferuntur, nos easdem rationes breviter expendemus.

Hoc primum objicit Edm. Calmet in Praefatione: *Non propterea hunc librum videri esse Salomonis, quod eum Graeci nominant: Sapientiam Salomonis; nam ferè neminem esse, qui Salomonem nunc putet fuisse ejus auctorem; sed veteres habuisse hunc librum tanquam compendium quoddam eorum quae scripsit Salomon.*

Responsio nostra haec est: *Etsi nemo hodie crederet librum Sapientiae fuisse à Salomone conscriptum, non tamen posthabenda esset opinioni recentiorum opinio veterum; seu Judaeorum, seu Christianorum, cum praesertim haec opinio nata esse videatur ex eo quod planum est in priore libri parte loqui Salomonem. Nec verò hic liber propterea titulum habet: Sapientia Salomonis, quod in eo sit Salomonis doctrinae compendium. Nam liber Ecclesiastici compendium ferè simile habet; nec Salomonem minis redollet quam liber Sapientiae; qui tamen liber Ecclesiastici inscriptus est: Sapientia Sirach, aut Jesai, filii Sirach, de nomine auctoris; quod ipsum magno*

(1) Hanc in Calmeti sententiam P. Houbigant incensationem vide supra in decursu voluminis confutatam, col. 351-352.

argumento est librum Sapientiae fuisse olim de nomine auctoris, non de doctrinâ, inscriptum.

Hoc alterum opponit Edm. Calmet: *Non plus probat titulus, quem Graeci habent exemplaria, quam nomen regis quod assumit, aut quam persona Salomonis quam induit hujus libri auctor. Quae veteres opera sua inscribere nominibus eorum quae loquentes inducunt: sic Plato dialogos suos inscribit nominibus Socratis, Timaei. . .; sic Xenophon, Cyri.*

Conceditur, non duci ex titulo argumentum certum; non item ex nomine regis, quod auctor assumit, ut neque ex persona, quam exhibet, Salomonis. Enimverò non sunt similia exempla auctoris sacri cum supradictis auctoribus profanis. Sic assumit nomen et personam Socratis Plato, cum induci Socratem loquentem, ut facile videt lector esse auctorem dialogi ipsam Platonem; quod non ita est de libri Sapientiae auctore, qui quidem se ut Salomonem templi, Deo jubente, conditorem sic designat, nihil ut addat, quo praemoneat lectores, se loquentem facere Salomonem; sic ut fieri non possit, quin credat lector esse ipsa verba Salomonis, cum praesertim nemo existerit divinus scriptor, qui alterius item divini nomen et personam similiter induerit. Sed quaerere etiam nos juvat quâ mente auctor libri Sapientiae, Salomonis nomine, quaedam scripserit. *Edm. Calmet, inquit Edm. Calmet, ut magis permoveret lectores suos. Non facile credet lector hanc ei fuisse de caelo inditam mentem. Accedebat enim auctoritas ejus scriptis ex Deo afflante, non ex persona Salomonis. Sed hoc posito, scriptorem hujus libri induisse personam Salomonis, hoc dico: Non permoverant lectores auctoritate ac nomine Salomonis, si introspiciebant nihil hoc esse praeter meram prosopopeiam; ut enim permoverentur, necesse erat eos credere ipsum loqui Salomonem. Nunc quaeritur an id credere lectores possent. Enimverò, quo tempore scribebat hujus libri auctor, erant in omnium manibus opera Salomonis, atque haec, Deo dicente, scripta fuisse credentur. Quod si igitur Salomon inducatur quaedam dicens quae in ejus operibus non exstant, et si auctor interrogabatur unde sciret haec dixisse Salomonem, responderet se uti prospopoeiam, neque haec reverè dixisse Salomonem, sed eum à se induci loquentem? Certè Judaei reposuissent: Noli igitur nos permoveri posse credere auctoritate ac nomine Salomonis, quandoquidem tu haec ad nos, non ipse Salomon. Non negandum est fieri potuisse ut scriptor quidam, Dei lumine revelante, quaedam Salomonis dicta, quae interissent, postliminò revocaret; verum, cum id fiet, non jam novus auctor, sed Salomon loquetur; atque is scriptor monere debet lectores, cum Salomonem induci loquentem, loqui Salomonem, non seipsum. Si hoc monere omittet, non ei fides habebitur, ut credatur haec dixisse Salomonem, quae in operibus ejus non exstant.*

At non monent ethnici auctores, cum dialogos conscribunt, seipsos quid sentiant scribere, non autem reverè loqui eas quas inducant personas. Nam

ita Xenophon Cyr. aduoc. quasi ipse Cyrus hæc dixisset quæ in Cyropædiâ loquens inducitur. Nonne rigitur potuit idem facere auctor libri Sapientiæ? — Respondeo: Non potuit, quia non licuit. Nam, cum sacer scriptor, ut fuerat Salomon, nihil, nisi Deo afflante, dixisset, non licebat eum facere quædam, quæ non dixisset, dicentem, ne fictitiis sermonibus falsa fides adduceretur. Propterea in hoc genere habere locum prospoepeia non potest, nisi Salomonem inducis eadem dicentem quæ in scriptis ejus leguntur; quod non fecit auctor libri Sapientiæ.

Idem sic disputat: « Si hic liber fuisset à Salomone scriptus, et si Hebraicè exstitisset tum cum vixere septuaginta Interpretes, non eum Judæi oblitii essent, non eum neglexissent, nec ex suo canone exclusissent. » — Respondeo exstare potuisse Hebraicè libri Sapientiæ partem priorem tum cum vivebant septuaginta Interpretes, etsi eum Judæi non admisissent in canonem suum, quoniam et is canon vigeat longè ante septuaginta Interpretes, nec ei quidquam Judæi addebant. Non addidit Judæi ad canonem suum librum Tobie Chaldaicum: an propterea nunquam exstitit liber Tobie Chaldaicus? Idem dicendum de libro Judith. Eos duos libros Judæi non inseruerunt in suum canonem, quia illos, cum canonem suum fecerent, non cognoscebant. Vide dicta ad librum Tobie.

Verum, iniques, an poterat ignotus esse Judæis is liber, quem Salomon scripsisset? — Potuit certè aliquando, quomodo et Chaldaica Tobie et Judith fuere illis aliquando ignota; nam si hæc semper cognita illis fuissent, hæc procul dubio canonis sui partem fecissent. Multa periire opera Salomonis de rebus scripta naturalibus. Fieri poterat ut eorum quedam, postquam Judæos diu latuissent, reperirentur, eanone Judæorum jam clauso. An negandum fuisset hæc opera esse Salomonis, propterea quòd seriùs reperta essent, quam ut in canonem admitti possent? Idem dici potest de parte priorè Hebraicè libri Sapientiæ, in quâ Salomon loquitur ex sua personâ, non ex alienâ, ut mox ostendimus. Hæc interierit ante canonem clausum, et priusquam Judæi cogitarent de suis libris Græcè convertendis; eadem, canone jam clauso, reperta fuerit, ut reperti sunt, post canonem clausum, libri Judith et Tobie; deinde in Græcâ fuerit translata linguam: denique eadem, Græcè factâ, iterum intercedit, quomodo intercedere Judith et Tobie primigeniæ membranz.

Atenim, inquit Edm. Calmet, « nemo unquam vidit librum Sapientiæ Hebraicum. De eo silet interpres Græcus; silet Josephus, Philo, Hieronymus, Origenes. Ergo maximè verisimile est eum nunquam exstitisse. »

Rectè Edm. Calmet, maximè verisimile, eatenus ut verisimilitudo nascatur ex silentio auctorum supradictorum. Sed verisimilitudo, quantacumque esse videatur, abesse debet præsentè veritate, si constat ex hoc libro, ut constare ostendimus, loqui in priore parte ipsam Salomonem, minime verò auctorem Græcæ ex personâ Salomonis. Etsi verò id non constaret, non multum adjuvat Edmundum Calmet silen-

tium auctorum supradictorum, non quidem Græci interpretis; nam sacros libros Hebraicè conscriptos qui Græcè convertère, nihil dixere de Hebraico volumine quod convertebant, excepto uno nepote filii Sirach; non Philonis, nec Josephi, illi enim nihil dixere de libris Tobie et Judith, quos tamen constat fuisse Hebraicè aut Chaldaicè conscriptos; non denique Origenis et Hieronymi, quia uterque de ejusmodi rebus nihil rescire poterant, nisi ex Judæis, qui hoc ipsum ignorabant. Credibile est paucissima exstitisse post Babyloniam captivitatè primæ partè Hebraicæ exemplaria; nam, si multa exstitissent, hæc Judæi cognovissent, neque hæc in suo canone, cum eum fecerunt, omisissent. Jam si pauca ejusdem erant exemplaria, colligi potest hæc perisse sub Antiocho Epiphane, qui libros Judæorum conquiri jussisset, et igne deleri. Conquirebant Antiochi homines Judæorum libros, non Græcos, sed Hebraicos, quos sciebant esse Judæorum proprios; atque ea causa esse videtur, cur perierint Hebraicæ quædam Judæorum membra; Græcæ non interierint.

Idem ibidem sic pergit: « Adde stylum et scribendi indolem esse totam Græcâ, et Hebraicâ linguâ indoli longè dissimilem. »

Hoc conceditur de parte hujus libri posteriore, non de priorè, quæ multum refert stylum Proverborum et Ecclesiasticis, necnon Hebraicæ linguæ plurimam indolem, ut cap. 2, vers. 14: *Factus est nobis in reprehensionem cogitationum nostrarum, quæ scribendi forma nihil minus est quam Græcâ*; et cap. 4, vers. 15: *Populi autem videntes, nec intelligentes, pro: Populi videre, nec intellexere, et alia bene multa. Unum tantum reperio in priori parte locum, qui scientiam Græcâ redolere videatur, nimirum cap. 8, vers. 7, ubi nominantur quatuor virtutes: *Temperantia, prudentia, justitia et fortitudo*. Sed tales nominationes conferre licet in Græcâ interpretem, qui verba Hebraica, quibus Sapientiæ dotes designabantur, eadem notâ signaverit, quæ exhibebant philosophi Græci virtutes quatuor, quæ principes erant, quia nimirum nemina Hebraica non multum aberant ab illis virtutum nominibus Græcis.*

Postea hæc subjungit: « Similitudo verò sententiæ et styli cum sententiis et stylo Salomonis non modo non argumento est hunc librum scripsisse Salomonem, sed etiam causam habet probabilem, cur contrarium affirmetur; neque enim seipsum transcriberet Salomon, nec iterum scriberet quæ alibi scripsisset. »

Hoc argumentum infirmum videbitur, si quis ad mentem revocabit in sacris libris easdem res ab iisdem auctoribus non semel fuisse conscriptas, et Psalmos quosdam esse aliis Psalmis ferè similes, ut et Prophetas aliis Prophetis. Nam si unus scriptor, Dei spiritu afflante, eadem dixit quæ alii antea dixerant, nihil afferri potest cur non idem scriptor, eodem spiritu movente, eadem iteraverit quæ alibi scriperat. Adde non seipsum transcribere in hoc libro Salomonem, sed res easdem aliis verbis docere; alia etiam

satis multa dicere quæ non dixerat, neque in Ecclesiasticis, neque in Proverbiis.

Idem ibidem: « Non hæc allegaret quæ dixere Isaias et Jeremias, qui diu post Salomonem vixerunt. »

Videbatur docto viro hæc quæ habentur Sapientiæ cap. 5, vers. 14: *Sic et cunuchus... dabitur ei... sors in templo Dei honoratissima*, sumpta esse ex Isaiâ cap. 56, vers. 4 et 5, ubi legitur: *Quicumque cunuchi sedes meam retinebunt, dabo eis in domo meâ et intra muros meos locum, etc.* Verum hæc sunt ejusdem quidem utrobique sententiæ, sed non eorundem verborum, neque a se probari potest ex Isaiâ fuisse desumpta; vel æquo jure statuatur hæc sumpsisse Isaiam ex libri Sapientiæ parte Hebraicâ, quæ Isaiâ tempore nondum intercedisset, aut ab eodem spiritu afflante fuisse dictata et Isaiæ, et, ante eum, Salomoni. Similiter sentendum est de hæc sententiâ: *Quis homo est, qui consilium Dei cognoscit...?* quæ jacet Sapientiæ cap. 9, vers. 15, quamque Edm. Calmet transcriptam putat ex Isaiâ, cap. 40, vers. 15, ubi legitur: *Quis homo copiam fecit ei consilii sui?* Nam et alia atque alia utrobique verba sunt, et præterea hæc est sententiâ generalis, quæ in libris sacris Isaiâ antiquioribus reperitur; nec propterea creditur Isaias hæc allegasse ex aliis libris; non igitur putandus est hujus libri auctor hæc ex Isaiâ transcripsisse.

Aliud argumentum petit Edm. Calmet, ex eo quòd in libro Sapientiæ alii sacri libri allegantur ex versione septuaginta Interpretum. Exemplum primum offert ex capite 5, vers. 10, 11, 12 et 15, ubi dicitur de navi quæ æquora tranat, et de alite qui volat per auras, nec relinquit post se itineris sui ullum vestigium; atque hæc sumpta putat ex Proverbis, cap. 50, vers. 19, ubi dicitur quatuor vias esse ignotas, viam aquilæ in aere, viam serpentis in petrâ, viam navis in mari, et viam hominis in juventute, ut habetur apud septuaginta Interpretes; cùm contra in Hebræo legatur: *Viam viri in virgine*. Tamen loco supradicto libri Sapientiæ nihil dicitur de juventute, ut neque de virgine; sic ut ego maximè admirem viro dicto visum fuisse hunc locum Sapientiæ fuisse ex Proverborum Græcâ versione desumptum. Alterum exemplum petit ex cap. 2, vers. 11 et 12, ubi legitur: *Insidiamur justo, quoniam molestus est nobis*, quod sumptum putat ex Isaiâ cap. 5, vers. 10, ubi legitur juxta septuaginta Interpretes: *Quia molestus est nobis*, cùm tamen in Hebræo legatur: *Dicite justo quoniam bene*, ut convertit Vulgatus. Respondeo 1° legi hoc Sapientiæ loco, *insidiamur, insidiamur*, apud Isaiam verò *diximus, ligemus*; 2° ideo possuisse hoc Sapientiæ loco Græcâ interpretem: *Quia molestus est nobis*, quoniam sic legeret in Hebraico Sapientiæ codice, non autem quòd sic legeret apud Isaiam in versione Græcâ; et verò etiam maximè verisimile esse Græcos Isaiæ interpretes, quia videbant in meo esse Isaiæ locum, mutuisse licet ex hoc Sapientiæ loco. Vide quæ diximus ad Isaiâ cap. 5, vers. 10.

Alia quedam exempla profert Edm. Calmet, qui-

bus probet auctorem libri Sapientiæ de septuaginta Interpretibus sumpsisse quædam. Verum, cùm sint hæc exempla sumpta ex cap. 15, 14 et 16, quæ sunt partibus hujus libri posterioribus, nihil ad nos pertinet de illis exemplis: satis est nobis ostendisse nihil solidum ab eo afferri, cur negandum sit hujus libri capita priora novem esse ipsius Salomonis. Fieri vix potest ut lector, qui critico judicio utatur, non videat quantum distet inter stylum partium prioris et posterioris, cùm pars prior Hebraicâ simplicitatem et antiquitatem redoleat, pars autem posterior habeat stylum inflatiorem et obscuriorem, atque etiam poeticas quasdam descriptiones, ut rectè monet Edm. Calmet.

Tria restant, quæ opponi solent. Primum est, in hoc libro aperte demonstrari æternitatem præmiorum ac suppliciorum post mortem. Perinde quasi non etiam hæc æternitatem aperte declarent Psalmi plures, et liber Job, et alii multo sacrorum codicum loci. Hanc æternitatis fidem Judæi palam profitebantur, nec verò professi essent, nisi eam viderent in libris suis planè demonstratam.

Alterum est, quòd cap. 1, vers. 14, legatur: *Nec inferorum regnum in terrâ*; alludit enim, inquit, ad tabulam Plutonis, qui fingitur à poetis terræ inferorum, atque ab inferis ditiosis suæ jurâ in terram extendisse. — Respondeo verbum *ἐσθες*, quò utitur hoc loco Græci interpretes idem sonare quòd apud Hebræos verbum *שׂוּמַר*; nam sic alibi passim Græci convertunt id verbum Hebraicum. Est autem *שׂוּמַר*, infernus aut mortuus. Non dicemus infernum vel mortem alludere ad Plutonium? Ergo alluserit pariter ad Plutonium apostolus Paulus, cùm dixit: *Regnavit mors ab Adam*.

Tertium est, quòd cap. 2, vers. 8, dicatur: *Coronatus non rosas*. Nam coronas, inquit, rosaceas apud Hebræos non fuisse tempore Salomonis, imò nec tempore Isaiæ et captivitatis Babylonice, censet Tertullianus, libro de Coronâ militis, cap. 9. Nemo non videt, Tertulliani de usu ab ejus ætate tam longè remoto, quàm levis sit auctoritas. Etsi autem coronæ rosaceæ præcisè iis temporibus non adhibita fuissent, illa attribui possent Græco interpreti, non auctori Salomonis, qui usurpaverit vocabulum posterioribus Judæis parùm notum, ut erant pleraque florum nomina. Ejus generis est verbum *רֹזֶתִים*, quòd converti solet, *librum*, sed quòd Aquila interpretatur *רֹזֶתִים*, calix, seu rosa tumens. Imò ipsum verbum *רֹזֶתִים*, coronare, exhibent Græci interpretes Proverborum cap. 14, vers. 18, per verbum Græcæ *ροσάκεις*, quòd etiam posset converti *cinnyre*, tanquam *stipare*.

Maximè notandum est, quæcumque in novo Testamento sit locus Sapientiæ sumpta sunt, et iisdem ferè verbis exprimuntur, hæc reperiri in novem capitibus prioribus; quo ipso significatio novi Testamenti auctores, non ejusdem esse scriptoris partem hujus libri priorè ac posteriorem: fortè etiam priorè plus habuisse apud Judæos auctoritatis, utpote ex Hebraico fonte derivatam, et ab ipso Salomone conscriptam.

Scriptiões varias Græcæ libri Sapientie, quomodo et libri Ecclesiastici, non alias lectori exhibuimus, quam eas que codici Romano, quem interpretabamur, afferre licet poterant; nam omnes recensere, non modo non fuit nostri instituti, sed etiam inutile videbatur, postquam hoc ante nos alii fecerunt; præcipue Hoscheilius et Drusius, quos adire lector potest apud criticos sacros. Verum non omnibus exhibere lectori Scripturas Hebræicas et Chaldaicas quas ex interprete Græco deprimere potuimus, et ex quibus sæpè illustrantur Græcæ versionis obscuritates, aut tolluntur

ambiguitates. Ex his autem primigeniis scriptiõibus non semel colliget lector, Græcum interpretem, sicuti parùm feliciter interpretatur, ibi tamen non semel habuisse bonas scriptiões Hebræicas aut Chaldaicas, quia nimirum verba Hebræica aut Chaldaica pressius, quam par erat, imitabatur; vel significatus aliquando parùm commodos eligebat; quod quidem ignoscendum est in homine, qui Hebræicam linguam non habuerat autricem, quinque ad eam planè intelligendam carebat et grammatico et lexico.

DE FUNERIBUS ET SEPULTURIS HEBRÆORUM Dissertatio.

Quæcumque poliores gentes nihil unquam haberent antiquius quam ut mortuorum sepulturas curarent. Hanc tantum curam sola mortalium gentes quedam barbara, uti Scythæ, Thracæ et Hircani, una cum humanitate ipsi exuerunt. Cæterum Hebræis adeo ea res cordi fuit, ut nullis per orbem populis ipsisque Ægyptiis, omnium supersticiosissimis, cederent. Ad id officii utrosque illos populos cum plura impellebant, tum illud potissimum, quod de anime immortalitate recta sentirent (1). Animas, ait Tacitus Annal. cap. 3 de Judæis, prælio aut supplicii perempturam æternas putant. Hinc generandi amor et moriendi contemptus. Condendo in tumulum corpori Saræ uxoris suæ Abraham duplicem speluncam, ut sibi etiam suisque locus maneret, soluto pretio emit, Gen. 25, 4. Fratres suos Joseph obtestabatur, ut ex Ægypto secedentes, unâ secum in Terram promissionis cineres suos decerent, Genes. 50, 24. Amplissimorum virorum et illustrum feminarum sepulcra sedulo in S. Scripturâ notantur, in quâ pariter ultimi supplicii loco ipsi honore sepulture privandi dicuntur (2). Mortuorum luctus et sepulturam curare, et dapes ad tumulos afferre, potissima erat fororum hominum occupatio (3).

Vix animam ellayerat quis, statim res omnes et suppellex ejus cubuli labem quandam contrahabant, non nisi post septem dies elendam, Num. 19, 11. Idem et cum his servabatur, qui cadaver, vel sepulcrum, sive ossa defuncti confisissent. Hic autem erat expiationis ritus. Pars aliqua cineris vacce rufæ, die expiationis solennis à summo sacerdote immolante, in vas aquâ plenum injiciebatur. Hæc deinde aquâ intinctâ hyssopo, à viro mundo aspergebantur cubiculum, utensilia, et quicquid maculam contraxisset. Statæ erant huic cæremoniæ dies tertia et septima,

(1) Herod. de Ægyptis lib. 2, cap. 123.
(2) Eode. 6, 5. Jerem. 8, 2, et 22, 14, et 2 Mach. 5, 19, et 9, 4.
(3) Tob. 1, 20, et 11, 10, et 6, 18.

cujus postremæ diei expiatione peractâ, balneo omnia eluebantur, tum vir pollutus, tum ejus vestes; post hæc, pura omnia. Ex Rabbiorum doctrinâ, labes è mortuo tunc demum contrahabatur, cum defunctus ex Judæis esset (1); profani enim, inquit, dum vivunt, accedentes ad se omnes inquinant; post obitum, puri ipsi nihil macule contingentibus inferunt; cum vicissim Israelitæ viventes odorem puritatis exhalent, quo per naves sanctitas insinuat; defunctorum verò cadavera, quod Spiritus sancti, unâ cum animâ avolantis, contubernio privata sint, nisi corruptionem spirant ac labem. Sexcenta hujus ingenii venditant de eodem argumento Judæorum doctores, quæ levia sunt maxime et inutilia, cum post templi eversionem hi ritus omnes apud Judæos obsoleverint (2).

De funerum apparatus ritique pauca Scriptura, plurima Rabbini (3). Morti proximus Israelita coram decem viris et Rabbino, ad id accitis, crimina sua confitetur; cuius confessionis formula rudibus et indoctis alphabetico ordine exarata est, singulis alphabeti litteris singula et frequentiora crimina continentibus. Doctores per se vitæ suæ crimina non de scripto recitant, eâ planè disciplinâ, quæ apud nos servatur. Fidei quedam professio ab ægroto exigitur, rogaturque potissimum, utrum venturum Messiam expectet: tum æger Deum rogat, ut corporis et anime sibi valetudinem restituat, quemadmodum olim Ezechie (4); postere autem se, siquidem hora supra jam venerit, ut crimina, quæ toto vitæ spatio sive prudenti sive imprudenti obrepserunt, morte ipsi eluantur. Orationem demum claudens, concili

(1) Vide Joan. Nicolai de Sepulcr. Hebr. l. 5, c. 5; Basnage, Hist. des Juifs, lib. 7, c. 25.

(2) Vide Leon. Modena, Riti Gudaici, p. 4, cap. 8.

(3) Vide Buxtorf. Synag. Jud. cap. 55, et Leon. Modena, p. 5, c. 8; Basnage, Hist. des Juifs, tom. 5, l. 7, c. 24, et Gejer. de Luctu Hebr.

(4) 4 Reg. 22, 5.

sibi postulat locum in Paradiso, et in seculo futuro sedem quæ justis servatur, et tutum ad vitam æternam iter demonstrari. Post absolutam hujus orationis formulam, amici synagogam petentes, pro ipso, sed alio nomine, Deum rogant, eo veluti indicio innuentes, in alteram vitam, priori vitâ mutatâ, illum transisse.

Viris religionis sive literaturæ famâ insignibus supremam spiritum acturis assistere, in religionis partem decunt, sperantes inde sibi sanctitatis plurimam proventuram, juxta illud Psal. 48, 11: *Non videbit interitum, cum viderit sapientes morientes*. Nihil hic detortam explicationem moramur, contenti Judæorum ritus exponere. Sunt qui morientes osculentur, quasi ultimos halitus excepturi, quod è veteri more petatum esse, intelligimus ex Philone (4), Jacobum inducente, in argumentum luctus, pro inopinato de Josephu obitu nuntio, id sibi in memoriam revocantem, neque se decedentes oculos clausisse, nec supræmâ dedisse oscula. Sunt qui in hunc sensum explicent illud Deut. 34, 5: *Mortuus est Moyses jubente Domino, vel ex Hebræo, juxta os Domini, nempe in osculo Domini*; ita, inquam, explicent, quasi Deus supremo hoc humanitatis officio dignari amicum, et osculo illius animam excipere voluerit. Joseph defuncto jam patri supremum osculum tulit, Gen. 50, 4. Nihil eo more apud profanos familiarius, qui supremum morientium spiritum osculo legebant, supremosque excipiebant spiritus in signum amoris et charitatis. Status:

*Hærentemque animam non tristic in ora mariti
Transtulit.*

Solemniis mortuos osculandi ritus olim ad Christianos, ne sacerdotibus quidem exceptis, derivatus est (2); quod deinde concilii Antisiodorensis canone 12, vetitum est. Egreredientem jam animam adstantes scissione vestium prosequuntur; quæ olim sinceri doloris significatio, hodiè mera est cæremonia, cum et pretiosioribus vestibus sedulo parere curent, et immum vestium limbum ad latitudinem circiter palmæ secindant. Ex Rabbiorum verò doctrinâ scissionem illam in obitu alieni post 50 dies sarcire licet; in obitu consanguinei propinquioris nunquam licet. E veteri consuetudine acceptum tenent, omnem, quæ fortè in domo fuerit, aquam in vicinâ effundî debere, sive ut eam significationem doloris exhibeant, sive ut eo indicio mortis dato, vicinos ad lacrymas provocent. Rabbini tamen docent (5), infici eam aquam veneno, quod angeli interfectoris gladium eluerit; hinc, ne cui noceret, projici. De angelo mortis sermo est in Græco Jobi 20, 15, et 53, 25, 24; et nos fusiis egimus in dissertatione de eade exercitiis Seunacheribi.

His peractis, humus panno insternitur, depositoque super illud cadaveris os sudario obducitur; neque enim defuncti faciem aspiciere fas est. Causam addunt hujus ritus, nescilicet egeni, quorum os hanc

et durioris vitæ malis extenuatum est, majori probro afficiantur. Deinde pollex manûs interioris complicatur, quem sicutum cum rigentes digiti agrè patiantur, filis quibusdam è flocto Taled ejusdem defuncti continentur; sic autem coactus pollex figuram quandam nominis Saddai reddit. Rbiqui digiti, præter pollicem, manent extenti rigentesque, ut scilicet, inquit Rabbini, documento sint, homines, ubi fatis cedunt, omnia simul deserere, cum vicissim infans stricto pugno nascatur, ut eo naturæ magisterio discamus, ingredi illos terram, in possessionem divitiarum omnium à Deo immissos. Incenditur cereus, sive lucerna, et ad pedes, sive ad caput defuncti, quamdiu humi jacet, apponitur; neque enim eadem est omnibus Hebræis in eâ re consuetudo. Ratio hujus cæremoniæ portentosa. In collatione habiti coram summo pontifice anno 1442, vitio datum est Judæis, quod incendendum cerum illum crederiant, ut viam non stret anime, pristinum corpus domidium querant; facilis enim facis ductu recta ad illud ducitur (1), si tamen regredi parata sit. Reponebant tamen Judæi, id sibi per calumniam impitari, quinque qui sese id facere dicerent, ut sortilegitum absurdas opinionis riderent, putantium hoc incensum coram defuncto cerum separatam à corpore animam vehementer torqueri.

Secundum hæc, calidâ aquâ, in quâ herbe suaves sunt et aromata, corpus abluitur; quæ sive consuetudo apud Judæos vetustissima, Act. 9, 57, profanos ipsos non latuit. Feminis plerumque munus illud demandatur, ad quas etiam spectat femoralibus defunctos, et subucula induere (2). Sunt tamen qui viros viris lavandis, feminas feminis destinatas contendunt (3); at priorem obtinuisse apud Judæos æquæ ac profanos consuetudinem, pluribus testimoniis doceri videmus. Socrates, antequam cicutam biberet, corpus lavit, ut ejus lavandis post obitum labore feminas lavaret (4). Super subuculam vestis aliâ brevior carbasina additur, quâ utebatur veste defunctus, dum viveret, die expiationis solennis: additur et Taled, quadratus nempe pannus, cum ansulis ad latera, ac tandem albus plectus. Tum feretro imponitur; ipsaque feretrum linteo insternitur, et altero linteo corpus tegitur. Addunt nonnulli, comam defunctis abscondi solitam, antequam tumulo inferrentur (5).

De feretris eorumque ornamentis non una est ratio. Si vir litteratus esset, libris ornatur feretrum; si amplissimus vir, feretrum sibi in æmulum desinit. Interdum atro panno totum tumus tegitur. Tradunt, veteri olim consuetudine servatum esse, ut defuncto

(1) Salom. Ben Virgæ, Schebet Juda cap. 292. Hæc accensio frequenter legitur apud auctores; et Turca, auctore Pokokio, in eâ sunt sententiæ, animas, septem dierum spatio circa tumulum errare. Vide Pokok. Not. Miscell. pag. 250.

(2) Leo Modena, Basnage, in loc. cit.

(3) Baron. an. 34, ex Rabb. Jacob et Maimonid.

(4) Plat. in Phædr. p. 115.

(5) Mos. Ægypt. Hist. Ebel. c. 4, et Gejer. de Luctu c. 5.

(1) Philo de Joseph.
(2) Dionys. Areop. Hierarch. Eccles. c. 7.
(3) Buxtorf. Synag. Jud. c. 55.

rum corpora pretiosissimis et ornatis vestibus induerentur, cuius pompæ dispendio cum inopes non sufficerent, solum vertere cogebantur (1). Sed, addunt, Gamaliel doctor periculosam consuetudinem abrogavit, constituit ut corpus unico lineo velo tegeretur: qui deinde mos adeo obtinuit, ut nec cum regibus alia servaretur consuetudo; simplici enim obvoluti linteo, tumulo inferebantur. Sed varia sunt in eâ re scriptorum sententia: quæ prior proposita est, majorem habet eorundem scriptorum partem (2). Regum cadavera diademate redimita, et sceptrum tenentia, mandari sepulture, Schikardus animadvertit; reliquæ vestes, quod nemini post eorum mortem illis uti fas esset, igne absumentur. Sed operæ pretium est lectores monere, hæc omnia non nisi Rabbiorum fide, in rebus vetustis suspecta, tradi. Narrat Josephus Antiq. lib. 16, c. 11, in eodem cum Davide tumulo ingentes auri thesauros conditos fuisse; quâ in re historici fides nutat. Funebrem pompam Herodis Magni idem historicus describens l. 1 de Bello ait: *Nihil quod ad magnificentiam faceret, omisit Archelaus, sed omnem ornatum regium protulit, ut cum pompâ efferretur mortuus. Lectus quidem erat totus ex auro, gemmis distinctus, stragula verò murice vario refulgens, superque eâ corpus purpurâ coopertum; et capiti quidem impositum erat diadema, corona verò desuper aurea, et dextra sceptrum habebat.* Cadaver regis Ase lectulo impositum est aromatibus peruso, 2 Paralip. 16, 14. Parva de lectis mortuorum legitur apud veteres Romanos et Græcos; sed et plures ad augendam funebrem pompam lectos adhibitos fuisse, cum viri aliqui insignes ad tumulum ducerentur, scimus. Apud Rabbios, lecti nomen usurpatur de feretro, quo corpus sepulture inferitur.

Servatum olim in funere clarissimorum doctorum eundem apparatus, quem in regum, comminiscuntur Hebræorum doctores (3), nempe igni traditos eorum lectos, omnes vestes et suppellectiles, condita sericis integumentis obvoluta cadavera, nihil tandem fuisse magnificentie, quod cum illis omittetur. Sed vana tradere illos, ex totius antiquitatis silentio suspicamur. Abarbanel ad 1 Reg. 2, 19, alique nonnulli credunt, Samuelem pallio suo involutum sepulture mandatum fuisse, quod eâ veste amictus consulenti per Pythonissam Sani apparuerit. Sed alii nihil tale factum teneant, quod nefas fuisse hominem laneis obvolutum condere dicant. Utrumque inanissimum; nihil enim de hæc historia memorie traditum est. Quæ veste amicta Judæorum cadavera sepulture olim mandata fuerint, res est obscura: facile tamen idem apud illos mos, ac apud Ægyptios et reliquos ferè omnes populos, obtinebat, ut lineo obvolerentur. Docent ex Rabbis nonnulli (4), nefas esse hominem veste ex lino simul lanæque contextâ obvolutum condere

(1) Vide Joan. Nicolai, de Sepult. Hebr. l. 4, c. 10.
(2) Menoch. lib. 8 de Repub. Hebr. c. 5, 4, 5. Schikard. in Jure reg. p. 417.

(3) Abod-Azara cap. 1, fol. 11.

(4) Vide Bagnage, *Hist. des Juifs*, l. 7, c. 24, n. p.

sepulcro; id velitum alii negant, cum viventibus quidem ea vestium ratio interdiceret, Deut. 22, 20; pro defunctis verò nihil cautum.

Non latuisse etiam Hebræos usum condiendorum cadaverum, exemplis quibusdam docemur, quamvis nec vulgè recepta esset consuetudo, nec satis apud illos frequens. Josephus corpus Jacobi parentis sui, pro recepto in Ægypto, ubi deceret, more, condiendum curavit, Genes. 50, 1; idemque cum illo ceterisque patriarchis ibi fatis servatum faciliè credimus. Fustis alibi disserimus, quo olim artificie cadavera salirentur (1), ut incorrupta manerent (2). Non desunt qui regum Juda cadavera ita curari consuevisse asserant; quod se intelligere credunt ex funere Ase, cuius corpus aromatibus magnâ copâ sparsum pyræ impositum fuit, 2 Paral. 16, 14, cum Joram ejus nepoti honorem illum populus denegaverit, 2 Paral. 21, 19: *Non fecit ei populus condidionem morem combustionis exequias, sicut fecerat majoribus ejus.* Ferunt cadavera non prius imponi pyræ consuevisse, quam condirentur; et aromatibus delibuta essent. Scimus aromatibus delibutum fuisse Jesu Christi cadaver, quod etiam idem Jesus Christus condiendum prædixerat, ac scilicet occasione, quâ Maria pedes illius unguento perfundebat, Matth. 26, v. 12. In usum sepulture ejusdem Nicodemus sibi comparavit centum libras myrrhæ et aloes; et mulieres ad sepulcrum venientes censuerunt faciliè eo honore adhuc caruisse Jesu Christi cadaver, cum fortè Sabbati pervigilio id non levisset; quare aromata necessaria secum deferenda curarunt. Tandem S. Joannes, 19, 40, innuit, vulgè apud Judæos eam consuetudinem obtinuisse; narrans enim historiam Josephi ab Arimatihâ, et Nicodemi, Christi corpus linteis quibusdam sive institis unâ cum aromatibus obvolentium, subdit: *Sicut mos est Judæis sepelire.* Antonius Margarita narrat, cum primum ad cœmeterium corpus delatum est, in ædiculâ quâdam deponi, ubi vexati ovi liquore unâ cum vino admixto totum linitur; deinde linteis consuetis obdaci. Caput solummodo ungi consuevisse, post abscessam defuncti comam, et antequam feretro imponatur, Buxtorfius est auctor. Porrò unctionem hæc ex veteri condiendorum corporum consuetudine mansisse tantum apud quosdam Germaniæ Judæos, faciliè crediderim.

Ceterum condiendorum corporum apud Judæos ratio planè ablutit ab eâ quæ apud Ægyptios ab Herodoto l. 2, c. 86, describitur. Totus condiendi corpus Jesu Christi apparatus erat oleum, et liquida quedam aromata, quibus perfuse insitæ corpus stringebant. Hæc porrò tanta non erant, ut corpus à corruptione et tæbe servarent; sed continebant aliquandiu, nec totum statim solvi sinebant. Conditum non fuisse Lazari cadaver, faciliè credimus, cum quadragesimam foeteret, Joan. 11. Totum corpus, excepto capite, longis fasciis, qualibus pro infantibus timum, obvolvebatur; capiti verò ambiendo lineum

(1) In Comment. ad Gen. 50.

(2) Schacchus sacer. Eleochem. Myrothecia. etc.

quoddam veluti sudarium paratum erat. Legimus hæc omnia satis discretè in Evangelio, ubi de sepultura Servatoris, Joan. 19, 40, et 20, 5, et Lazari resurrectione, Joan. 11, 44. His omnibus, fasciis nempe et sudario, additum dicunt linteum quoddam, quod Evangelistæ *sindonem* appellant, Matth. 27, 59, Marc. 15, 46, Luc. 25, 55, et nos *sudarii* nomine significamus, cuius sudarii expressæ similitudines in pluribus Ecclesiis servantur.

Longè alia curandi corpora mortuorum obtinet apud Judæos nostri temporis consuetudo quenammodum faciliè ex collatione eorum quæ supra à nobis fusè deducta sunt, intelligimus. Contingit non rarò, ut fasciæ illæ pretiosæ et ornata, quibus legis volumina obducuntur, cum vetustate fuerint detrita, in usus mortuorum adhibeantur (1). Sed hæc rara sunt, et fasciarum nostrâ ætate in defunctis nullus est usus, siquidem (quod maximè animadvertendum est) Judæi nostræ ætatis de vetustis consuetudinibus decesserunt, quò magis magisque se variorum locorum usibus accommodarent.

Defunctorum corpora aliquo temporis spatio exposita relinquebantur, antequam sepulture inferrentur. Abraham funus Saræ curavit; locum sepulture à filiis Beth soluto pretio emit; hisque peractis, tum demum corpus conditum est, Gen. 25, 5. Corpus Jacobi septuaginta dierum spatio circiter retentum est, antequam in Chanaanidem ad tumulum avitum deferretur, Gen. 50, 5. Tabithæ cadaver, lotum prius, in conclavi solarii superioris expositum detinebatur, Act. 9, 56. Solebant interim eorum exposito corpore lamentationes et ploratus ingeminari, quorum frequens est in S. Scripturâ mentio. Hæc tamen in funeribus solemnè ritu celebratis; frequentissimè enim defunctorum corpora acutum sepulcro condebantur. Ananias, ante pedes S. Petri exanimis corruens, Act. 5, 6, statim tumulo illatus est; quod etiam cum Saphira ejus conjuge servatum, quæ post tres à viri obitu horas simili fato interit, Act. 5, 10. Emortualem foream, condendo summo manè cadaveri junioris Tobie, paraverant, Tob. 8, 15. Apud Persas adhuc cadavera statim sepulture mandantur, quò statim tumescant et corruptantur (2). Eodem ferè tempore, quo filia Jaira decesserat, cum musicis instrumentis cantores ad pompam sepulture acciti sunt. Qui sibi necesse intulissent, ad horrorem criminis demonstrandum, sepulcro nonnis post solis occasum inferebantur, teste Josepho de Bello l. 3, c. 14. Idem servatum cum soubibus, judicium sententiâ capitali supplicio damnatis, Deut. 21, 15. Propinquiores defuncti sanguine alios emittebant voces et ejulatus, tangebant pectus, vellebant crines, scindebant vestes, corpus incidebant, et cineri insidentes caput pulvere inspergebant. Falso nuntio de obitu Josephi ad Jacobum delato, statim miserimus pater ejulare, abscondere vestes, indui cilicio, et diuturniorem luctum trahere, Gen. 37, 54. Ne quid simile in obitu consan-

(1) Maimon. de Leg. cap. 10.

(2) Chardin. *Voyage de Perse*.

guincorum præstet summus sacerdos, ne scilicet abscondat vestes, et luctum cujusquam agat, Mosaicâ lege cautum est, Levit. 21, 10; etiam et de vulgaribus sacerdotibus, ne comam vel barbam radant, neve incisiones faciant in funere propinquissimorum, Levit. 21, 5.

Ceteris nihil eâ de re velitum est, nisi tantum, ne quid audeant simile in superstitionibus Adonidis, qui deridiculo appellatus est mortuus, Levit. 19, 28: *Super mortuo non inciditis carnem vestram.* In reliquis igitur funeribus nullam doloris significationem aënam à se arbitrabantur Judæi. Deventuros Judæos in ultimis angustiis oraculo prædicens Jeremias, 16, 6, inter cetera miniatur futurum, ut nullo ætatis et sexûs discrimine passim perimantur, priusque honore sepulture, à nemine illorum curentur; nullusque sit, qui corpus incidat, qui crines evellet, dum funera illorum luget. Familiaria erant hæc omnia apud Tyrios, Ezech. 27, 27, 32; Moabitis, Ammonitis, nec raris Judæis: *Omne caput calvitium, ait Jeremias, 48, 57, ad Moab; et omnis turba rasa erit, in cunctis manibus colligatio, et super omne dorsum cilicium.* Has incisiones sibi vitas ex verbis legis, jam à nobis laudatis, Judæi nostrates arbitrantur. Idem legendorum funerum apparatus apud Herodotum lib. 1, cap. 85, ubi de Ægyptiis agit, describitur. Cum vir aliquis non è vulgè obierit, omnes à familiâ femine caput et vultum pulvere fœdantes, urbem ejulantes peragrunt, velatum habent faciem, pectus nudatum, quò identidem tundunt; magno verò propinquorum satellitio stipata procedunt. Interim viri ex alio urbis latere discurrunt, pectus nudatum percutunt, atque altè ejulantes, casum familiæ suæ miserabiliter lamentantur. Cessant, cum primùm mortuus in feretro deponitur.

Cum igitur ad tumulum deferendi corpus hora advenit, propinqui et amici omnes ad pompam funebrem accurrunt. Itâ inferendo in tumulum Jacobo non familiares modò, sed domestici Pharaonis, satrapæ et optimates Ægypti convenerunt, Gen. 50, 7. Lugendo fimeri Abneri, jussu Davidis, exercitus omnis abscessis vestibus, sacco indutus, et altè ejulans, pompam funebrem sequebatur, 2 Reg. 5, 51. Nec David ipse abluit, defuncti laudes pro concione celebrans. Celebravit etiam laudes Saulis et Jonathæ, scripto in eam rem lugubri cantico, 2 Reg. 1, 17; laudavit stultum civium Jabez Galaad, qui subducta à mediis hostibus corpora duorum principum regali tumulo propè urbem suam decorarunt, 2 Reg. 2, 4. Vidua Naim unâ cum frequenti populo filii sui funus sequebatur, Luc. 7, 11. Arcerunt, ex doctrinâ Rabbiorum, à funebri pompâ defuncti adversari; adduntque Talmudistæ (1), Jacobum in ipso mortis limine filiis suis imperasse, ne ethnicos ad defunctum corpus suum accedere paterentur, ne hi Dominum arcerent. Hostes excludendos edocuit, ne in manus defuncti aliqui intentent. Curari jubent, ut in pedes cadaver efferatur.

(1) Bereschit Rab. sect. 100.

mero naorum sacras; constare autem monumentum illud elegantiam quadam testudine, quatuor columnis fultâ. Celebrantur etiam sepulcra Samsonis, Judic. 16, 51, Azaelis, 2 Reg. 2, 52, et alterum quod sibi Absalom vivus posuerat, quantum post obitum alibi sepulture mandatus est, 2 Reg. 18, 18. Monumentum illud appellatur in sacris libris *Manus Absalom*, sive quod opus esset ejusdem principis, sive quod in sepulcrum illius destinaretur. Sepulcra Machabæorum in Modin, armis et navium imaginibus, quemadmodum solet cum viris belli laude insignibus, ornabantur (1); quod unicum est sepulcrum, cujus structura non lateat. Edificium est Simonis, more Græcorum in Syria tunc dominantium, constructum. Sepulcris in rupe excidendis plures regulas præscribunt Rabbinî (2), quantum neque de amplitudine camere, neque de situ, ac numero cellularum non satis inter illos convenit. Nec sanè certi aliquid definire possunt; vario enim loco situ, et personarum censui respondere debebant.

Post gentis dispersionem, Judæorum omnium unicum fuit votum, ut in Palestinâ defunctis corporibus suis sepulcrum contingeret. Dogmate enim certum constitutum est apud illos, Hebræis omnibus, qui in resurrectione partem aliquam capiunt, opus esse, ut in terrâ sanctâ sepulcrum obtineant (3). Quâ inducitur persuasionem, non desunt etiam nostrâ ætate Judæi, qui optato sepulcro potius spe, in extremâ senectute alacres itineris illius incommoda suscipiant. Arbitrantur verò illis futurum, ut si alibi vivam egerint, saltem post obitum per quosdam canales in ea loca devolvantur. Hæc in animum sibi induxisse integram gentem, vix nobis persuaderemus, nisi conceptissimis verbis à pluribus scriptoribus suo consensu assererentur (4). Appellatur devolutionem illam, *mortuorum circumvolutionem*, vel *cavernarum circumvolutionem* (5); adduntque extremo dicit articulo, qui ad vitam regreditur, fore neminem à Judæicæ religionis professione alienum. Alia sexcenta ejus ingenii narrat, quæ præterisse non pigebit.

Nulla erat constituta lex, certa sepulcris loca decernens; quare modò in urbibus spectabantur, in hortis domorum, in agro, in montibus, propè viam, sub arboribus. Regum Juda sepulcra constituta erant Hierosolyma (6); regum Israelis, Samarie (7). E regibus Juda alii sepulcra mandati sunt in hortis regis, 2 Reg. 21, 18, 26; Samuel in ædibus suis, 1 Reg. 25, 4, id est, nisi mea me fallit conjectura, in domestico horto: Aaron, Num. 18, 56, Deut. 10, 6; Eleazar,

(1) 1 Mach. 15, 29, et Jos. Antig. lib. 15, cap. 11.

(2) Vide Nicolai, de Sepulc. Hebr. lib. 5, c. 11.

(3) Vide eundem loc. citat. cap. 13, pag. 183; Buxtorf. Synag. cap. 59; Mullerus, Judaism. lib. 1, etc.

(4) R. Salomon in Gen. 47, 29; Abarhanel, et alii.

(5) תולת המות. (6) 5 Reg. 2, 10, et 11, 45, et 14, 52, et 15, 8, et 24, 22.

(7) 5 Reg. 16, 18, et 20, 11, 37; 4 Reg. 10, 53, et 15, 9, 13, etc.

Jos. 24, 55; Josue, Jos. 24, 51; Jesus Christus, Matth. 27, 6, in montibus: Debora, Genes. 35, 8; nutrix Rebecca: et Saül, 1 Reg. 31, 15, 1 Par. 2, 11, sub arboribus; Rachel, juxta viam Bethlehem, Genes. 35, 19. Alienigenæ fati functi Hierosolyma, in valle Hinnon, uti ferunt, sive Cedron, 4 Reg. 25, 6, 2 Paral. 54, 4. Eò loci constitutus erat ager figuli, emptus pretio triginta argenteorum, quos sibi in pretium venditi Jesu Christi solutos, Judas ad sacerdotes retulit, Matth. 27, 7. Ibidem etiam fuisse credunt cœmeterium plebeia Hierosolymæ. Non rarò juxta, non supra tumulum, columna sive lapis statuatur.

Cùm rex Josias lapidem quemdam sepulcrum inter sepulcra sacerdotum ethnicorum spectasset, cujus viri esset monumentum illud rogavit, 4 Reg. 25, 17, sibi que respondentes audivit, coadi in eo virum Dei, qui missus à Deo ad Jeroboam venturum prædixit Josiam regem Juda, qui Dei honorem vindicaretur, et super altare Bethel ossa pseudoproprietarum combusturus erat, 5 Reg. 15, 2. Epitaphia addebantur in hanc plerumque formulam: *Lapis iste appositus est ad caput N. filii N. sepulti die N. anno N., qui requiescit in horto Eden cum omnibus justis, qui ibi in principio fuerunt. Amen, amen, Sela.* Sive: *Ejus anima alligetur in horto Eden. Amen, amen, Sela.* Sive tandem: *Monumentum istud, sive statua erecta est juxta caput illustrissimæ, sanctissimæ, purissimæ virginis Rebecca, filie sancti Samuels Levite, qua obit bonâ probitatis famâ, die septimâ mensis Thebet, anno 153. Ejus anima ligetur in horto Eden. Amen, amen, amen, Sela.* Sed hæc epitaphia, et formulæ recentissimæ sunt, nec satis inter se conveniunt. Nulla epitaphii vestigia existant apud veteres; conceptissimè enim epitaphii loco sepulcrum ipsum esse existimabant. Quippe ex majorum narratione habebatur, hunc lapidem, hanc columnam, hanc cavernam certi hujus viri mausoleum esse. Benjamin Tudelensis, iter agens in Palestinâ, hanc inscriptionem Abrahami sepulcro appositam legit: *Hic est sepulcrum Abrahami, beati patris nostri.* Sed hæc recentiora sunt.

Cœmeteria appellantur à Judæis *domus viventium*, ut certum de fide resurrectionis documentum exhibeat (1). Cùm eò pompa funebri pervenerit, ad defunctos ibi sepulcræ mandatos conversi, tanquam superstitibus his verbis alloquuntur (2): *Benedictus Dominus, qui vos creavit, pacis, nutriti, ac tandem è mundo per suam justitiam educit. Ille vestrum omnium numerum servat, ille constituto tempore vos ad vitam revocabit. Benedictus sit Deus, qui mortem inducit, et vitam restituit.* Religiosè tumulos observant (3), ut nec trajicere illos, nec supra inducere aqueductum, vel regiam aliquam viam, struem lignorum ponere, pascere oves, duo mortuorum corpora sepelire, alterum supra alterum, in eadem scrobo, postè ditinuant etiam temporis ætatem, sibi licere arbitrentur. Religionis pars fuit apud ipsos construere synagogas

(1) Leo Modena, pag. 5, cap. 8.

(2) Buxtorf. Synag. cap. 55.

(3) Lightfoot. Cent. Chorogr. cap. 100.

sive prosechas juxta sepulcra sanctorum et virorum insignium totius gentis. Ita constituta spectatur synagoga prope monumenta Ezechielis, Zacharie, Mardochei, Estheris. Frequenter juxta sepulcra oratori conveniunt, persuasum habentes, quemadmodum certum non etiam tenemus, plurimam sitam esse in horum precibus vim, nec modici momenti sanctissimorum virorum orationes (1).

An unquam, saltem raro aliquo exemplo, contigerit, ut Judæorum corpora igni traderentur, non satis convenit inter scriptores. Servatum id esse cum vetustis quibusdam Hebræorum regibus, ut igni, priusquam sepulcræ, darentur, ex monumentis quibusdam innuitur. Givès Jabès Galaad rapta è moenibus Bethsan Saulis et Rihorun corpora combusserunt, 1 Reg. 31, 12. Incensæ pyræ corpus Asæ regis Juda traditum est, 2 Par. 16, 14; quo honore privatum fuisse Joramum ejus nepotem, conceptis verbis expressum legitur, 2 Par. 21, 19. Diem clausurum in pace Sodeciam, atque regis ejus cadaveri parentandum, non omisissæ corporis combustione, juxta receptam in decessoribus consuetudinem, Jeremias, 54, 5, prædixit. Amos, 6, 10, ingenti lue vastandam urbem Hierosolymam denuntiavit, futurum prædixit, ut frequens decem viris familia, ne uno quidem reliquo, vastaretur: *Et tollet eum nempe postremum ex decem propinquus suus, et comburet eum, ut efferat ossa de domo, et dicet ei qui in penetrabilibus domus est: Nunquid adhuc est pensis te? et respondebit: Finis est.* Nequidquam tamen hisce, apertissimis licet, exemplis repugnantis, contendunt quamplures, morem cadavera comburendi, vel nunquam apud Hebræos obtinuisse, vel rarò (2). Exempla verò laudata non de corporum combustione interpretantur, sed de aromatibus, et faciliè etiam ædium utensilibus et vestibus, quæ juxta cadavera cremabantur. Laudant in hanc sententiam Chaldeum et Rabbinos. Sed apertior videtur textus fides, quam ut omnis crematio corporum apud Hebræos ignota fuisse credatur, quantum non ita combusta credimus, ut in cineres redigerentur: faciliè consumptâ carne, nuda ossa unâ cum cineribus in tumulum inferebantur.

Deducto ad cœmeterium funere, emissaque ad mortuos, quam supra recitavimus, præce, deponitur cadaver; statimque, si rerum gestarum gloriâ defunctus claruit, ejus laudes è cœtu aliquis funebri oratione prosequitur, communi omnium gentium more, eodemque vetustissimo, quemadmodum ex Scripturâ, auctoribus ecclesiasticis et profanis docemur. Apud Ægyptios, judicium ferebatur de rege defuncto, antequam corpus sepulcræ mandaretur (3). Fas erat unicuique ejus memoriam sive laudibus celebrare, sive etiam probe veni vel malè gestis vituperare. Quod cum regibus, proportionem cum privatis servabatur. Vetus est etiam

(1) Vide Basnage, *Hist. des Juifs*, lib. 7, cap. 24, num. 24, et Nicolai de Sepulc. Hebr. lib. 4, cap. 6.

(2) Vide Gejer. de Luctu Hebræorum cap. 6, § 6; Nicolai, lib. 2, cap. 5, de Sepulc. Hebræor.; Basnage, *Hist. des Juifs*, lib. 7, cap. 55.

(3) Diodor. lib. 1; Herod. lib. 2.

funerium elogiorum mos in Ecclesiâ christiandâ. Exstant adhuc elogia illustrium quorundam defunctorum, inter quæ servata legitur in Scripturâ elogia Saulis, Jonathanæ, 2 Reg. 1, 18; Abneri, 2 Reg. 11, 35; Josie, 2 Par. 25, 24; Judæ Machabei, 1 Mach. 9, 21. His præteris, scrobem ferelem circumcincti Judæi, prolixam quandam orationem simul recitantes (1); quam *justitiam judicij* idcirco appellant, quòd de aequitate divini judicij in mortuum pronuntiat gratias agant. Incipit oratio ab his verbis, Deut. 52, 4: *Dei perfecta sunt opera.* Supponitur capiti defuncti angustus quidam saccus, humo plenus; feretrum clavibus firmatur; tum si defunctus vir sit, decem viri feretrum decies circumcincti, præcem quandam profertentem animâ recitantes. Proximus cognatorum vestis suæ angulum scindit. Sed hæc ab omnibus aequè Judæis non servantur. Demittunt deinde in tumulum cadaver, id observantes, ut os habeat ad cœlum conversum, inclamantibus interim omnibus: *Vade in pacem*; seu potius ex Thalmudistis: *Vade in pacem.* Ea etiam superstitio à quibusdam servatur, ut defuncti faciem ad orientem convertant; sed hæc impudè ab aliis omituntur. Proximus inter cognatos lumum primus super cadaver jacit; quo veluti dato signo, certatim deinde sequuntur omnes, lumum palâ vel manu aggerentes, quousque scrobis solum æquetur. His præteris, retrorsum incedentes, è cœmeterio se recipiunt; id tamen servant, ut, antequam exeant, quisque ter carptas herbas retrò projiciat, addens: *Florebit sicut fenugrum terræ*, Psal. 71, 16; quod servari à se dicunt, ut eo documento spem resurrectionis demonstrent, simulque illud moneant: *Omnis caro fenugrum, et omnis gloria ejus quasi flos agri*, Isai. 40, 6. Cinere etiam caput aspergit, ut nunquam excidat è memoriâ illud: *Pulsis sumus, et in pulverem revertentur*, Gen. 3, 19. Sunt qui ultimum vale dicant defunctis in hæc verba: *Sequimur vos, ut naturæ ordo postulet.* Antonius Margarita Germanus (2), è Judæo Christianus, narrat, post abscessam in cœmeterio vestes, omnes ingenti edito strepitu clamantes sese è loco recipere, ne quis fortè audiat clamores defuncti, cujus corpus terrâ pressum, muribus nisi extremitatem morientibus, inquietatur. Habent enim persuasum, his, qui eos clamores casu audierint, intra triginta dierum spatium fatalem horum imminere. Christianus Gerson narrat, è cœmeterio reduces septies in viâ sedere, et inquit, demonibus funebrem pompam prosecutis se recipiendi, atque ad propriâ remeandi tempus permitatur (3).

Secundùm hæc synagogam petunt; nam ea, quæ de legali impuritate è funeribus contracta in lege sancta sunt, contrario suo abolita esse, supra jam animadvertimus. Antequam locum sanctum ingrediantur, manus lavantes pronuntiant: *Præcipit mitem in semperiternum, et auferet Dominus Deus lacrymam ab omni facie, et opprobrium populi sui auferet*

(1) Buxtorf. Synag. Jud. cap. 5.

(2) Apud Gejer. de Luctu Hebr. c. 6, § 17.

(3) Christ. Gers. pag. 1; Thalmud Jud. cap. 56.

feret de universa terra: quia Dominus locutus est, Isai. 23, 8. Vix igitur synagogam subeunt, sedent novem, vel septem vicibus, locum mutant, salicem recitant in defuncti solatium precem illam, quam vocant sanctam, mixtis interlucis sententiis aliquibus, concepto dolori levando aptis, veluti: *Qui habitat in adjutorio Altissimi, in protectione Dei caeli commorabitur*, Psal. 90. Tunc propinquo cognati in aedes suas se recipientes, humi sedent (1); detractisque calcis, appositum sibi panem, vinum, et ova tosta comedant, ex illo Prov. 31, 6: *Date siceram merentibus, et vinum his qui amaro sunt animo*. Qui consuetam benedictionis formam super cibum pronuntiat, apta simul solatii verba permiscet. In Oriente et alibi etiam non raro solent domesticæ et alii toto hebdomada spatio prandium cœnamque largiorem ad propinquo defuncti mitere; nec raro ipsi non invitati accedunt, ut solatium aliquod mortis afferant.

Cibi olim in luctu degustati impuri censebantur; sed hæc in desuetudinem jam abiit: *Sacrificia eorum*, ait Osee 9, 4, *quasi panis lugentium: omnes qui comedent eum, contaminabuntur*. Et Israelitæ in solenni precationum formulâ, cum primitiis offerrent, prohibebantur: *Non comedi ex eis in luctu meo, nec expendi quiddam in re funebri*, Dent. 26, 14. Deus Ezechiel imperans ne luctum celebret: *Nec amicti*, inquit Ezech. 24, 17, *ora velabis, nec cibos lugentium comedes*. Porro convivia illa legebantur erant, mastisque clamoribus intercepta: *Flagrant enim in caena mortui*, Baruch 6, 51. At Dominus ad Jeremiam: *Ne ingrediaris domum convivii* (aliâ domum luctus); *neque vadat ad plangendum, neque consolentur eos, quia abstulisti pacem meam à populo isto... Et non frangent inter eos lugentium panem ad consolandum super morsu; et non dabunt eis potum calcis ad consolandum super patre suo et matre*, Jerem. 16, 5, 7.

Receptam apud nos consuetudinem, invisendi propinquo defuncti, ut solatium aliquod mortis afferatur, spectare licet in historia filiorum Jacobi, qui patri, necem illi sui Josephi, quem à bestia voratum credidit, lugenti, solatium allaturi venerunt, Gen. 37, 35; et in alterâ fratrum Ephraim, qui patrem de nece filiorum, quos Gethai peremerant, dolentem convenere, 1 Par. 7, 12. David, missis legatis, cum Ammonitarum rege de obitu patris ipsius doluit, 2 Reg. 7, 2. Amici Jobi, audito amici casu, statim accurrerant, doloris sui argumenta exhibebant, Job. 2, 2. Propinquo et amici Lazari, audita ipsius morte, Bethaniam statim venerunt, viduas fratre sorores Mariam et Martham solaturi, Joan. 11, 51.

Archelaus post celebratum totâ hebdomadâ funus Herodis, magnificentissimo epulo populum excepit; quem morem inter Judæos ejus ætatis, teste Josepho, receptum, ut largiori epulo defuncti propinqui reficerentur, pluribus tenuis census hominibus non ferendorum sumptuum causam fuisse, idem Josephus de Bello, 1. 2, c. 1, animadvertit.

(1) Leo Modena, pag. 4, cap. 9.

Alius etiam apud præcos mos obtinebat, ut dapes et vinum super mortuorum sepulera constituerentur, Tobias 4, 18, filium suum monet: *Panem tuum, et vinum tuum super sepulturam justis constitue, et non ea eo manducare et bibere cum peccatoribus*, Ecclesiasticus, 30, 18: *Bona abscondita in ore clauso, quasi appositiones epularum circumpositis sepulcro*. Et cap. 7, 37: *Gratia dati in conspectu omnis viventis, et mortuo non prohibeas gratiam*. Baruch, 6, 26: *Sicut mortalis munera eorum illis apponentur* (nempe idolis); et infra vers. 31: *Rugiant* (sacerdotes idolorum) *clamantes contra deos suos, sicut in caena mortui*. Scitum est, apud ethnicos emadem morem regnasse, et apud Christianos; quamquam apud istos aquæ ac Judæos convivia pietatis erant; aliis pauperibus destinata (1). Sed in vitium pietate degenerante factum est, ut ea convivia apud Afros contrariâ lege S. Augustinus aboleret (2).

Toto luctus tempore propinquo defuncti, ut parentes, filii, uxores, fratres, sorores, domi se continentes, et humi sedentes cibum capunt. Os velatum habent (3), totoque luctus tempore neque operibus vacant, neque legis lectioni, neque consuetis precibus, domesticisque curis; lectos habent incompositos, pedes nudos, caput coopertum; usus conjugii nullus: capillos gerunt intonso, unguis non abscidunt; salutato nulla, nullus balneorum usus; à novis absque vestibus abstinent; nemo cum illis loquitur, nisi ab illis provocatus; scriptum est enim, *Jobum amicos suos primum compellasse*, Job. 5, 1. Si caput quasrunt, eo indicio solatium sibi afferre credunt; si quæverint, solatium ab aliis quærere (4). Qui illos solaturi conveniunt, humi, quemadmodum illi, sedent. His singulis diebus, mane et vespere, decem saltem homines eo venientes, consuetas preces emittunt, et Psal. 43 recitant; cum neque exire domo, neque synagogam petere, exceptâ die sabbati, luctum agentibus eademque die amicorum visitationibus pluribus quam ceteris diebus frequentantur.

In vestibus nihil habent peculiare, sed consuetum regionis morem servant; familiarior tamen in luctibus Hebræorum pulvis color (5). Post hebdomadam ad synagogam se conferentes, lampades accendi, preces et elemosynas pro defuncti solamine offerunt jubent. Paria in exitu mensis et anni repetunt; quibus diebus si forte defunctus Rabbinus munus obierit, vel dignitate aliqua functus fuerit, funebri elogio ejus laudes celebrantur. Solent filii singulis diebus mane et vespere undecim mensium spatio in synagoga orationem *Kadesch* animabus parentum suorum suffragium reci-

(1) Chrysostr. in Matth. et alibi.
(2) De Civ. lib. 8, cap. 27, et alibi.
(3) Ezech. 24, 17: *Nec amicti ora velabis, nec cibos lugentium comedes*.
(4) Haimonides, cap. 722; Gejer. de Luctu Hebr. cap. 6.
(5) Job 50, 23; Psal. 51, 14, et 57, 7, et 41, 10; Jerem. 8, 21; Malac. 5, 14; Eccli. 19, 25.

tare; nec desunt qui singulis annis recurrentes emortuales alterutrius parentis dies esuriales habeant.

Quamquam septem diebus funera lugeri siveverunt, breviori quoadque luctu justa peragi potuisse videtur. *Fili*, inquit Ecclesiasticus 38, 16, 17, in mortuum producit lacrymas, et quasi dira passus incipit plorare, et secundum judicium contege corpus illius, et non despicit sepulturam illius... *Et fac luctum secundum meritum ejus uno die vel duobus propter detractionem; à tristitiâ enim festinat mors*. Sed præscripsisse hæc auctor videtur regulas, quibus in funere charissimorum dolor temperetur, non morem innuisse adversis veterem consuetudinem. Alibi enim conceptis verbis exprimit: *Luctus mortui septem dies*, Eccli. 22, 13, totumque istud temporis spatium lacrymis dare, auctor reprehendit; sed ita indulgentum censet nature, ut una vel altera dies dolori concedatur (minimè enim acerbum adhuc dolorem potest quis statim continere); ac deinde in auxilium veniant merentis ratio simul et religio.

Docent etiam Rabbinii, probantque plures doloris gradus: tres priores dies lacrymis et animi aegritudini permittunt; septem inde dies remissiones duei jubent; tandem triginta dierum spatium luctum agi leviorum volunt. Hujus luctus varias periodos Scriptura etiam insinuat. Amissum filium pluribus annis Jacob flevit, non ante dolori finem impositurus, quam ipse vitam clauderet, Gen. 37, 36. Ejus verò, nempe Jacobi, funus septuaginta dierum spatio in Ægypto ploratum, prorogatus est deinde ad hebdomadam luctus in arca Atad in Chanaanide, Gen. 50, 5, 11. Luctus ob funus Moysis et Aaronis intra triginta dies defunctus est, Num. 20, 50, Dent. 34, 8; quam periodum sapientibus satis esse dixit Josephus, Antiq. lib. 4, cap. 8, in lugendo charissimorum funere. Interdum non definit dierum numero complures doloris dies in Scripturâ significantur. Septem dies implevit funus Saül, 1 Reg. 31, 9; Judithæ, Judith 16, 29; et Herodis Magni, Antiq. lib. 17, cap. 10. Quod ad ethnicos spectat, Simonides unam diem dolori præscribit. Ovidius de luctu Orphæi in funere conjugis:

... Septem tamen ille diebus
Squalidus in ripâ, Cereris sine munere sedit.

Cura dolorque animi, lacrymaque alimenta jubet. Solebant interdum propinqui defuncti ad tumulum lugendi gratia venire. Maria soror Lazari domo egressa in occursum Christi veniens, ad fratris sepulcrum ploratam ire credebatur (1). Solent nostrâ etiam ætate Syrorum femina, satellitio aliquo comitum adhibito, sepulera propinquo frequentare, nemis quibusdam cjalatura. Obtinuit hodiè usque consuetudo, pu-

(1) Joan. 11, 51. Vide Gejer. de Luct. Hebr. cap. 6.

blico solemnique luctu mortuos plangendi in Oriente ferè universo, quemadmodum et in Græciâ, Dalmatiâ, Bulgariâ, Croatia, Serviâ, Valachia, Illyrico; neque latet Turcæ et Persæ.

Dogma de paradiso, inferno et purgatorio sanctum erat apud Judæos (1). Illum vocant *hortum Eden*, sedemque cõstituit viris probis, beatitudine atque Dei visione potentibus; alterum *gehennam*, quem locum suppliciorum impiis statuunt. Sed qui aeterno supplicio addicantur, rari sunt, inquit Judæi; alii ad certum tempus damnantur, quibus proinde infernus purgatorii loco habetur; neque enim alterum hominem ab altero locus, sed suppliciorum diuturnitas distinguit. Habent autem persuasum, Judæos omnes, modò hæres non vitati sint, totumque id habuerint sanctum, quod tanquam majoris momenti à Rabbinis præscriptum est, ad purgatorium damari posse, ad infernum non posse. Alia est Thalmudistarum sententia (2) putantium animas è corpore egressas nil latere eorum, que in toto terrarum orbe contingunt, quippe quæ integri anni spatio per orbem vagantur, antequam in celum recipiantur. Interim ille sæpe, inquit, ad sepulcrum venitant; per regiones discurrunt, quilibet ubique contingit, intuentes. Denique censent, nunquam animas in celum ascendere, nisi corpore prius in cinerem resoluta, juxta illud Salomonis, Eccli. 12, 7: *Et revertatur pulvis in terram suam unde erat, et spiritus redeat ad Deum, qui dedit illam*. Addunt insuper (3), post conditum sepulchro Judæi cadaver, angelum mortis continè super scrobem sedere, statimque animam in corpore regredi, jancensque cadaver in pedes erigere. Tunc angelus terræ catena, cujus media pars alget, modè candens est, valido ictu corpus percussit, quo omnia membra dissipat; tum secundo, quo ossa disjungit; ac denum tertio, quo in cinerem redigit. His ritè persolutis, omnes boni angeli simul accurrentes, partes iterùm omnes compingunt, restauratumque in tumulo reponunt. Hoc quidem omnibus commune est; sed viri probi ingenium elemosynarum causâ hoc supplicium minimè subibunt. Apud Turcæ non absimilis fabella vulgata est (4), de duobus spiribus, atris et liventibus, qui in tumulo unâ cum defuncti corpore conduntur. Ibi constituti, sedere defunctum jubent, ejusque causâ pensâ; si nullus criminis reum deprehenderit, quiescere in pace permittunt; sin minus, ambas aures ingenti malleo percussunt, cujus doloris magnitudine miscrè ejulare defunctus cogitur.

(CALMET.)

(1) Leo Modena, p. 4, cap. 10.

(2) Buxtorf. Jud. cap. 55.

(3) Elias in Thishi. Vide Buxtorf. loc. cit.

(4) Pokok. Not. Miscel. p. 241.